

Stavovi i djelovanje Katoličke crkve u Hrvatskoj tijekom 1995. (u vrijeme i nakon hrvatskih oslobodilačkih operacija „Bljesak” i „Oluja”)

JULIJA BARUNČIĆ PLETIKOSIĆ

Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, Zagreb,
Republika Hrvatska

Rad analizira stavove i djelovanje Katoličke crkve u Hrvatskoj vezano uz političke i vojne događaje tijekom 1995., s posebnim naglaskom na hrvatske oslobodilačke operacije „Bljesak” i „Oluja”. S tim u vezi, kroz individualne izjave predvodnika Katoličke crkve u Hrvatskoj, prije svega kardinala Franje Kuharića, te službena priopćenja i izjave Hrvatske biskupske konferencije, kao i Komisije za pravdu i mir unutar Hrvatske biskupske konferencije, donosi se sažeti prikaz osnovnih poruka i stavova Katoličke crkve u Hrvatskoj o najznačajnijim događajima vezanim uz završetak Domovinskoga rata.

Ključne riječi: Katolička crkva; Domovinski rat; velikosrpska agresija; „Bljesak”; „Oluja”; Franjo Kuharić; Hrvatska biskupska konferencija

Uvod

Nakon što su propale sve mogućnosti dogovora s pobunjenim Srbima u Hrvatskoj o mirnom rješavanju problema okupacije hrvatskoga teritorija te nakon što je srpsko vodstvo u Kninu početkom 1995. odbilo još jedan prijedlog međunarodne zajednice o političkom rješavanju krize u Hrvatskoj – tzv. plan Z-4, koji je predviđao iznimno široku autonomiju Srba u Hrvatskoj, na području predviđenih kotareva Gline i Knina koji su trebali obuhvatiti sve općine s većinskim srpskim stanovništvom – što je jasno pokazalo da srpsko vodstvo u Kninu nije željelo prihvatiti mirnu reintegraciju okupiranih područja u ustavnopravni poredak Hrvatske, hrvatsko državno vodstvo donijelo je odluku da vojnim putem oslobodi okupirano područje. Najprije je od 1. do 2., odnosno 4. svibnja 1995. Hrvatska provela oslobodilačku vojno-redarstvenu operaciju “Bljesak”, kojom je oslobođen preostali okupirani teritorij zapadne Slavonije, a zatim u kolovozu 1995. i operaciju “Oluja”, kojom je oslobođen najveći dio

preostalogu okupiranom teritoriju (nakon "Oluje" pod srpskom je okupacijom ostalo hrvatsko Podunavlje, koje je na temelju "Erdutskoga sporazuma" od 12. studenoga 1995. u takozvanom procesu mirne reintegracije vraćeno u sastav Republike Hrvatske 15. siječnja 1998. godine).

U radu će se analizirati stavovi i djelovanje Katoličke crkve u Hrvatskoj u kontekstu spomenutih političkih i vojnih događaja tijekom 1995. godine.

Kada se razmatraju djelovanje i stavovi Katoličke crkve u opisanim okolnostima, s posebnim naglaskom na oslobodilačke operacije Hrvatske vojske tijekom 1995., potrebno se ponajprije osvrnuti na općeniti stav Katoličke crkve o poduzimanju vojnih akcija i operacija, odnosno o (ne)opravdanosti poduzimanja takvih vojnih djela. On je sadržan u pastoralnoj konstituciji *Gaudium et spes* (Radost i nada) donesenoj u prosincu 1965. na Drugom vatikanskom saboru,¹ a govori općenito o načelu moralne opravdanosti vojne akcije kao i načelu samoobrane. U vezi s tim, stav je Katoličke crkve da je vojna akcija opravdana ako je poduzeta u obrani prava, slobode i mira, jer "dokle god bude postojala pogibelj rata i dokle god ne bude međunarodne nadležnosti koja će raspolagati prikladnim snagama, dotle se neće državama zaniijekati pravo na zakonitu obranu nakon iscrpljenja svih mogućnosti mirnih pregovora". To, naravno, ne podrazumijeva opravdanost upotrebe oružja u bilo kojem drugom slučaju jer, kako kaže konstitucija, "jedno je upotrijebiti oružje u pravednoj obrani naroda, a drugo je htjeti podjarmiti druge narode. Oružana moć ne opravdava svaku upotrebu te moći u vojne ili političke svrhe, niti je samim tim što je rat nesrećom već buknuo protivnim strankama sve dopušteno".²

Operacija „Bljesak” u dokumentima/priopćenjima Katoličke crkve u Hrvatskoj

Nakon operacije "Bljesak" u svibnju 1995. Katolička crkva, odnosno Hrvatska biskupska konferencija (HBK),³ kao skupština biskupa Katoličke crkve

¹ Drugi vatikanski sabor održavao se u Vatikanu od 11. listopada 1962. do 8. prosinca 1965.; održana su četiri zasjedanja, prvo u vrijeme pape Ivana XXIII. (umro u lipnju 1963.), a preostala tri u vrijeme pape Pavla VI.

² Prvi odjeljak 5. glave "Promicanje mira i izgradnja zajednice naroda" u 2. dijelu konstitucije *Gaudium et spes*, u: Josip Turčinović, ur., II. vatikanski koncil. Dokumenti, latinski i hrvatski (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1970), 739-741; Velimir Blažević, ur., Katolička crkva u Hrvata u službi mira i stvaranja samostalne Hrvatske. Dokumenti (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2009), 398-401.

³ Na svojem zasjedanju u travnju 1992. hrvatski su biskupi zaključili da nakon međunarodnoga priznanja Hrvatske i Slovenije u siječnju 1992. Jugoslavija kao državna zajednica više ne postoji, pa prema tome više nije mogla postojati ni Biskupska konferencija Jugoslavije. No kako vlast dokidanja, odnosno osnivanja biskupskih konferencija ima samo Sveta stolica, biskupi su donijeli zaključak da se molba za ukidanje Biskupske konferencije Jugoslavije s prijedlogom za osnivanje zasebnih biskupskih konferencija pošalje u Vatikan. Formalna potvrda Svete stolice o osnivanju Hrvatske biskupske konferencije stigla je tek u svibnju 1993., no već nakon toga travanjskog zasjedanja 1992. smatralo se da Biskupska konferencija Jugoslavije više ne postoji, a u svim sljedećim službenim zasjedanjima/priopćenjima hrvatskih katoličkih biskupa upotrebljavaju se nazivi hrvatski katolički biskupi, odnosno Hrvatska biskupska konferencija.

kojima je sjedište u Hrvatskoj, nije se posebno u svojim službenim dokumentima i priopćenjima iz toga razdoblja osvrtała na "Bljesak",⁴ a sva javna očitovanja stavova o toj operaciji vezana su uz individualne izjave hrvatskih (nad)biskupa neposredno nakon nje. Oni su s odobravanjem gledali ponajprije na posljedice toga vojnog čina, pozdravljajući mogućnost da se brojni prognanici i izbjeglice vrte svojim kućama na tom području, kao i obnovu materijalnoga i duhovnoga života koja bi uslijedila nakon oslobađanja okupiranih područja, što je upravo Katolička crkva snažno zagovarala od početka srpske okupacije toga dijela Hrvatske. Njihove su izjave uglavnom vezane uz posjete oslobođenim područjima u zapadnoj Slavoniji i utvrđivanje stanja katoličkih župa, crkava i samostana te procjene karitativnih i pastoralnih potreba na tom području vezano uz obnovu i povratak prognanoga stanovništva.⁵

Isto tako, potrebno je napomenuti da je pozornost hrvatskih (nad)biskupa u tom razdoblju (svibanj/lipanj 1995.) bila usmjerena na događanja u Bosni i Hercegovini (BiH), prije svega teška stradanja Hrvata katolika u Banjalučkoj biskupiji.⁶

Operacija „Oluja” u dokumentima/priopćenjima Katoličke crkve u Hrvatskoj

Kada se govori o "Oluji" iz perspektive Katoličke crkve u Hrvatskoj, njezini stavovi o događajima vezanim uz oslobađanje okupiranoga teritorija Hrvatske mogu se iščitati iz službenih priopćenja HBK-a nakon "Oluje", ali i pojedinačnih izjava hrvatskih biskupa, ponajprije zagrebačkoga nadbiskupa kardinala Franje Kuharića. Kardinal Kuharić dao je 5. kolovoza 1995. izjavu za Dnevnik Hrvatske televizije⁷ u kojoj je govorio o moralnoj opravdanosti te hrvatske operacije i općenitom stavu Katoličke crkve o vojnim operacijama, pozivajući se na načela Drugoga vatikanskog koncila o moralnoj opravdanosti vojne akcije te na spomenutu konstituciju Radost i nada. Svaka država, prema onome što Katolička crkva u konstituciji kaže, ima pravo na zakonitu obranu, ali samo nakon što je iscrpila sve mogućnosti mirnih pregovora; odnosno, načelo samoobrane pravo je koje se ne može zanijekati ni jednoj žrtvi nepravедnoga nasilja, u ovom slučaju Republici Hrvatskoj, koja je žrtva velikosrpske agresije.

⁴ Zasjedanje Hrvatske biskupske konferencije održano je nakon "Bljeska" od 6. do 9. lipnja 1995. u Zagrebu. "Priopćenje za tisak sa sedmog Sabora HBK u Zagrebu (6. – 9. 6. 1995.); Službene vijesti Hrvatske biskupske konferencije 1 (1995), br. 1: 20-22.

⁵ Izvješća o tome redovito prenosi katolički tjednik Glas Koncila tijekom svibnja 1995. godine.

⁶ O tome svjedoče dokumenti Hrvatske biskupske konferencije "Apel javnosti predsjednika HBK i BK BiH protiv zločina nad katolicima u Bosni" i "Zajednički Apel biskupa iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine za zaštitu hrvatskog stanovništva u banjalučkoj biskupiji", Službene vijesti Hrvatske biskupske konferencije 1 (1995), br. 1: 7, 14-15.

⁷ IKA – Dokumenti, Bilten IKA – Vijesti i dokumenti 32 (1995): 18-19; Blažević, Katolička crkva, 398-401; "Država je dužna osigurati normalan život u slobodi i miru", Glas Koncila (Zagreb), 13./20. 8. 1995., 3.

Kardinal Kuharić tom prilikom ističe da hrvatski narod nije želio rat, nego je želio ostvariti svoje pravo na slobodu i neovisnost u vlastitoj državi, a kada mu to nije bilo omogućeno, odnosno kada je napadnut, a njegov teritorij okupiran, postao je žrtvom nepravednoga i nametnutoga nasilja. Ako se taj narod, kao žrtva, odlučuje braniti, Katolička crkva jasno priznaje i vodi se načelima pod kojima je to moguće i moralno opravdano, a to su spomenuta načela Katoličke crkve usvojena na Drugom vatikanskom saboru. Kardinal Kuharić u svojoj je izjavi ponovio uzroke koji su doveli do odluke hrvatskoga političkog vodstva o poduzimanju vojne operacije, opisujući stanje u Hrvatskoj tijekom godina okupacije, objašnjavajući ujedno stavove koje je Katolička crkva sve godine agresije i okupacije jasno zagovarala, a u konkretnom slučaju vojnoga okončanja takva teškoga stanja u Hrvatskoj, jasno istaknula pozivajući se na općenite stavove Katoličke crkve o moralnoj opravdanosti upotrebe vojne sile. Kardinal Kuharić, među ostalim, tom je prilikom izjavio:

Godine su prolazile. Mnogi su pregovori vođeni, ali nisu donijeli nikakva rješenja. Stotine tisuća prognanika iz okupiranih područja, nepravedno i brutalno protjeranih iz svojih domova, postavljaju pitanje Hrvatskoj vladi, međunarodnim institucijama: hoće li im biti vraćena njihova temeljna ljudska prava da se sigurni i slobodni vrate na svoje, odakle su bili brutalnim nasiljem protjerani? Nijedan prognanik kroz četiri godine nije mogao doći na svoje. U takvoj nenormalnoj situaciji Hrvatska je u cjelini trpjela posljedice na svim područjima života.

Osim toga, iz tih područja napadani su od vremena do vremena hrvatski gradovi i morali su bespomoćno trpjeti takva nasilja. U takvim okolnostima postavlja se moralno pitanje svakoj objektivnoj savjesti za donošenje poštenog suda da li je vojno-redarstvena intervencija moralno opravdana. (...) ⁸

Svaka pravna država dužna je, smatrao je kardinal Kuharić, pozivajući se na konstituciju Radost i nada, osigurati "normalan život u slobodi i miru svim svojim građanima dozvoljenim sredstvima. U Hrvatskoj je taj normalan život bio zakočen okupacijom i prekidom vitalnih prometnica; bio je opterećen brigom i troškovima za stotine tisuća prognanika; bio je opterećen stalnom prijetnjom povremenih napadaja", a hrvatski narod "nije želio rat, želio je ostvariti svoje puno pravo da bude slobodan i neovisan u svojoj domovini. Iz Hrvatske nije došla inicijativa za rat niti želja da se tuđe osvoji. Objektivno i pošteno sudeći, Hrvatska je žrtva nepravednog napada. Taj je napad prouzročio neopisive patnje pojedincima, obiteljima i cijelom narodu"; stoga kardinal postavlja pitanje "može li se takvo stanje trpjeti unedogled", može li se "izjednačiti žrtvu nepravednog nasilja s nasilnikom", jer smatra da bi to značilo "izbrisati razliku između dobra i zla".⁹ Ako se "žrtva" odlučuje braniti vojnom silom, postoje

⁸ IKA – Dokumenti, Bilten IKA – Vijesti i dokumenti 32 (1995): 18-19; "Izjava prigodom oslobođenja okupiranih područja Hrvatske", Službeni vjesnik Nadbiskupije zagrebačke (1995), br. 4: 109-110; Blažević, Katolička crkva, 398-401; "Država je dužna osigurati normalan život u slobodi i miru", Glas Koncila, 13./20. 8. 1995., 3.

⁹ IKA – Dokumenti, Bilten IKA – Vijesti i dokumenti 32 (1995): 18-19; "Izjava prigodom

strogi uvjeti pod kojima to jedino može učiniti. Njih je definirao Katekizam Katoličke crkve na koji se poziva Crkva u Hrvatskoj, a citira ga i kardinal Kuharić u svojoj izjavi:

Treba pomno razmatrati stroge uvjete koji opravdavaju zakonitu obranu vojnom silom. Takva odluka je zbog svoje težine podložna strogo određenim uvjetima moralne zakonitosti: da je šteta koju napadač čini narodu ili zajednici naroda trajna, teška i izvjesna; da su se sva ostala sredstva kojima bi se tome stalo na kraj pokazala neprimjenjiva ili bezuspješna; da postoje ozbiljni uvjeti uspjeha; da pribjegavanje oružju ne prouzroči zala i nereda većih od zla kojem se želi doskočiti.¹⁰

To su "tradicionalni uvjeti nabrojani u učenju o tzv. 'pravednom ratu'", a "procjena tih uvjeta moralne opravdanosti", stoji u Katekizmu, "spada na razboriti sud onih koji su odgovorni za opće dobro". U tom slučaju, "javne vlasti imaju pravo i dužnost građanima nametnuti 'obveze potrebne za nacionalnu obranu'", iz čega slijedi da "oni koji se posvećuju službi domovine u vojničkom životu služitelji su sigurnosti i slobode naroda. Ako svoje dužnosti vrše ispravno, istinski pridonose zajedničkom dobru nacije i održanju mira". Isto tako, ako postoji moralno pravo samoobrane, postoji i moralna dužnost da ta samoobrana bude u granicama etičkih normi, odnosno da ne prijeđe u mržnju i osvetu, o čemu Katekizam Katoličke crkve jasno kaže: "Crkva i ljudski razum proglašuju trajnu valjanost čudorednog zakona za vrijeme oružanih sukoba", te da "treba poštivati i čovječno postupati s neborcima, s ranjenim vojnicima i zarobljenicima", a ta načela, mišljenje je Katoličke crkve, stavljena su jasno na znanje i savjest hrvatskim braniteljima.¹¹

U tom je duhu govorio kardinal Kuharić i na svojoj propovijedi na svečanom euharistijskom slavlju u Mariji Bistrici 6. kolovoza 1995., istaknuvši i tom prilikom koju je poruku Katolička crkva uputila hrvatskim braniteljima, da prije svega "budu čovječni", što se odnosilo na protivnike, koji će tako osjetiti da hrvatski branitelji ne pripadaju "civilizaciji mržnje i osvete, nego civilizaciji koja jednostavno želi dobro svima i svakome". Uputio je, odnosno ponovio poziv hrvatskoga predsjednika Franje Tuđmana građanima srpske narodnosti da ostanu u Hrvatskoj, na oslobođenim područjima, izjavljujući da oni imaju svako pravo ostati u Hrvatskoj jer "imaju pravo na svoj dom; imaju pravo živjeti na svome sigurni, slobodni jer su i oni bili pod vlašću jednoga brutalnog totalitarizma", a upravo to su odlike i logika "civilizacije ljubavi i pravednosti", koja svima želi dobro, a kojoj Hrvatska pripada.¹²

oslobođenja okupiranih područja Hrvatske", Službeni vjesnik Nadbiskupije zagrebačke (1995), br. 4: 109-110.

¹⁰ Poglavlje III, Obrana mira u Članku 5. Peta zapovijed, u: Katekizam Katoličke crkve (Zagreb: Hrvatska biskupska konferencija; Glas Koncila, 1994), 570-571; Blažević, Katolička crkva, 398-402; "Država je dužna osigurati normalan život u slobodi i miru", Glas Koncila, 13./20. 8. 1995., 3.

¹¹ Katekizam Katoličke crkve, 570-571; Blažević, Katolička crkva, 398-402.

¹² Blažević, Katolička crkva, 401-402; "Hrvatska s punim pravom oslobađa svoje područje", Glas Koncila, 13./20. 8. 1995., 3.

Stalno vijeće HBK-a dalo je sa svojega izvanrednog zasjedanja 8. kolovoza 1995. i službenu izjavu povodom oslobađanja okupiranoga hrvatskog područja operacijom "Oluja", ponajprije o situaciji koja je zatečena u katoličkim župama koje su se do tada nalazile na okupiranom području. Istaknuli su da se radi o 68 takvih župa, gdje je uglavnom pronađena pustoš, spaljeni i porušeni domovi vjernika i žitelja toga prostora, "razorene i obeščašćene katoličke crkve, kapele, groblja – pogaženo svjedočanstvo tisućljetnoga katoličkog života".¹³ Crkveno vodstvo govori i o uzrocima koji su doveli do vojno-redarstvene operacije "Oluja" te o opravdanosti takve operacije s ciljem oslobađanja okupiranih područja s obzirom na to da su svi dotadašnji naponi i nastojanja za mirnim rješenjem "nepravde nanesene našem narodu i našoj Crkvi u Hrvatskoj" ostali, "nažalost", neuspješni. Stoga je "hrvatsko državno vodstvo smatralo legitimnom i moralnom odluku da se oružanom intervencijom povrati ono što je bilo silom zaposjednuto i zadržavano". Osvrnuli su se biskupi u svojoj izjavi i na pitanje povratka protjeranih i prognanih vjernika u njihove domove i župne zajednice, odnosno pitanje obnove crkvenoga i društvenoga života na tim područjima, jer je obnova nakon oslobađanja okupiranih područja bila prioritet i povratnicima i hrvatskom državnom i crkvenom vodstvu, ponajprije svećenicima i redovnicima koji su, prema napucima Crkve iz toga razdoblja, trebali povesti obnovu svih aspekata života, prije svega vjerskoga, na oslobođenim područjima. Biskupi u izjavi govore i o odlasku srpskoga stanovništva s tih područja, što smatraju posljedicom politike tzv. krajinskoga vodstva jer, kako ističu, vjeruju da mnogi od njih nisu vlastitom odlukom napustili svoje domove, te u tom smislu podupiru "izjave i nastojanja hrvatskih vlasti koje pozivaju građane srpske nacionalnosti da ostanu u svojim domovima te im jamče osobnu i građansku sigurnost kao i nepovredivost imovine".¹⁴

Katolička crkva i kardinal Kuharić ni u vremenu nakon "Oluje", osobito kada je riječ o posljedicama oslobađanja okupiranoga hrvatskog područja za stanovništvo srpske narodnosti koje je živjelo na tim prostorima, a koje je prema uputama vlasti krajinskih Srba kao i Srpske pravoslavne crkve napustilo svoje domove neposredno prije i tijekom same operacije, u svojim izjavama nisu mijenjali retoriku i iznesene stavove. U tom su kontekstu redovito govorili o pravednosti i jednakosti za pripadnike svih naroda i manjina na području Republike Hrvatske, što su smatrali osnovnim preduvjetom mira, odnosno mirnoga suživota svih njezinih građana na cijelom međunarodno priznatom teritoriju.

U gotovo svakoj svojoj propovijedi u župama koje su bile na okupiranom području, neposredno nakon "Oluje" kardinal Kuharić pozivao je na pra-

¹³ "Izjava Stalnog vijeća HBK s izvanrednog zasjedanja u Zagrebu 8. kolovoza 1995. o crkvenoj situaciji nakon oslobađanja zaposjednutih područja Republike Hrvatske", Službene vijesti Hrvatske biskupske konferencije 1 (1995), br. 1: 28-29; "Izjava s izvanrednog zasjedanja Stalnog vijeća HBK", Službeni vjesnik Nadbiskupije zagrebačke (1995), br. 4: 119; Blažević, Katolička crkva, 403-404; "Poziv na sudjelovanje u velikoj obnovi", Glas Koncila, 13./20. 8. 1995., 1.

¹⁴ "Izjava Stalnog vijeća HBK...", Službene vijesti Hrvatske biskupske konferencije 1 (1995), br. 1: 28-29; Blažević, Katolička crkva, 403-404.

vednost, dobrotu, mir i ljubav umjesto osvete i mržnje, odnosno apelirao na hrvatsku vlast i branitelje da nakon vojne operacije i oslobađanja hrvatskoga teritorija štite iznad svega prava i slobode svakoga čovjeka, svakoga građanina Republike Hrvatske. Tako je u propovijedi u Hrastovici pokraj Petrinje 24. kolovoza 1995. posebno istaknuo da “rodoljublje ne smije biti otrovano ni kapljicom mržnje ili želje za osvetom; obrana slobode i mira je pravo i dužnost, ali uvijek u zakonitosti pravne države; zato se ne smije ništa učiniti ni protiv ljudske osobe, ni protiv njene imovine što bi bilo izvan zakonite obrane i što bi bilo samo izraz mržnje i osvete”.¹⁵ Ponovio je tom prilikom kardinal Kuharić glasovitu poruku koju je izrekao u Petrinji 10. kolovoza 1991., neposredno prije nego što su Jugoslavenska narodna armija i srpski pobunjenici zauzeli taj grad: “Ako je moj protivnik spalio moju kuću, ja neću zapaliti njegovu! Ako je razorio moju crkvu, ja neću ni dirnuti njegovu, dapače, čuvat ću je. Ako je napustio svoj dom, ja neću ni igle uzeti iz njegova! Ako je ubio moga oca, brata, sestru, ja neću vratiti istom mjerom nego ću poštivati život njegova oca, brata, sina, sestre!”¹⁶

Kardinal Kuharić je, slijedeći općenite stavove Katoličke crkve o ratu i (samo)obrani, odnosno pozivajući se na načela Drugoga vatikanskog sabora i konstituciju *Gaudium et spes*, istaknuo da je oslobađanje okupiranoga hrvatskog područja pravedan čin koji se ni na koji način “ne smije okaljati nepravdom”, pozivajući sve koji sudjeluju u oslobađanju, kao i civile koji se potom vraćaju u svoje domove, da se suzdrže od osvete i da na oslobođenim područjima ne čine nikakva kriminalna djela. Jer zbog počinjenih zločina, bez obzira na to tko ih je počinio i u kojim uvjetima, odnosno ako su i počinjeni tijekom oslobađanja određenoga silom okupiranoga teritorija, koje se smatra pravednim činom, treba kazniti svakoga, tj. “izvršiti pravdu”, jer u pravnoj državi postoje “pravedni sudovi, koji moraju svakom pojedincu – ne zajednici, ne jednom narodu – dokazati da je kriv, da je zlo učinio”, a nitko nema pravo “sam uzimati pravdu u ruke i suditi jer bi to bilo vršenje nepravde, vršenje nasilja”.¹⁷

Komisija “*Iustitia et pax*” (Komisija za pravdu i mir) HBK-a također se povodom operacije “Oluja” službeno oglasila svojim priopćenjem 12. rujna 1995. godine. U njemu izjavljuje da “hrvatska država, kao i svaka druga, ima pravo uspostaviti javni red i mir na svojim područjima gdje je nastalo teško i dugotrajno kršenje ljudskih prava, moralnih načela, legitimnog ustavnog poretka, te zakonskih normi moralnog prava”.¹⁸ Komisija izražava žaljenje što je hrvatska operacija “imala za posljedicu, makar i neizravnu, odlazak velikog broja građana srpske narodnosti s područja pobune u Republici Hrvatskoj” te

¹⁵ Blažević, *Katolička crkva*, 414-416; “Oslobađanje je djelo pravednosti”, *Glas Koncila*, 3. 9. 1995., 3.

¹⁶ Franjo Kuharić, *Mir je djelo pravde. Poruke, propovijedi i apeli 1988-94.* (Zagreb: Glas Koncila, 1995), 162-163.

¹⁷ Blažević, *Katolička crkva*, 414-416.

¹⁸ “Izjava Komisije ‘*Iustitia et pax*’ nakon ‘Oluje’”, *Službene vijesti Hrvatske biskupske konferencije* 1 (1995), br. 1: 29; Blažević, *Katolička crkva*, 416-417; “Država ima pravo i dužnost štiti sve građane”, *Glas Koncila*, 24. 9. 1995., 1.

“što su lokalno srpsko političko i vojno vodstvo, a također i Srpska pravoslavna crkva,¹⁹ prisilili narod na odlazak”. Komisija ističe da svatko tko je protjeran iz svojega doma “ima pravo povratka” te da u tom smislu podupiru “državne vlasti u nastojanju da se odbjeglo stanovništvo vrati”. Izražavaju bojazan zbog pojedinačnih zločina koji su se dogodili tijekom i nakon oslobađanja okupiranih područja u Hrvatskoj, a u tom smislu ističu ulogu i dužnost pravne države i njezine državne vlasti da zaštiti sve osobe i imovinu na donedavno okupiranim područjima da se pojedinačni zločini nad civilima srpske narodnosti i njihovom imovinom, iako su “potaknuti osobnom osvetom” a ne službenom državnim politikom, ne bi događali i na taj način otežavali budući miran (su)život.²⁰

Katolički su biskupi bili svjesni individualnih zločina koje su tijekom i nakon “Oluje” počinili pojedini hrvatski vojnici i civili i otvoreno su govorili o njima i upozoravali na njih. O tome svjedoče njihove propovijedi nakon oslobađanja okupiranoga hrvatskog teritorija, u kojima su se gotovo redovno osvrtni i na taj problem. Primjer je propovijed šibenskoga biskupa Srećka Badurine na blagdan Velike Gospe (15. kolovoza) 1995. u Vrpolju kod Šibenika, u kojoj je istaknuo da Crkva općenito o grijehu govori otvoreno, da ako grijeh zaista postoji, “grijeh protiv Boga i grijeh protiv čovjeka”, i “ako je zaista počinitelj tog grijeha naš čovjek, Hrvat, katolik, onda je grijeh nešto što Bog osuđuje”. O grijehu treba govoriti otvoreno, “ali unoseći Božje svjetlo i Božju snagu da čovjek zaista ne bi zalutao (...) nego da bi bio otvoren Božjem svjetlu, Božjoj pouci, Božjem odgoju i da bismo tako taj moralni i taj duhovni, unutarnji aspekt našega života zaista razvijali da bude temelj, osnovica, unutarnja duša svega materijalnog truda i napora, da se obnove naše kuće, da se obnove naše crkve, da se obnovi naša Domovina.”²¹

O odlasku stanovništva srpske narodnosti s područja koje je oslobođeno “Olujom”, odnosno uzrocima odlaska govorio je i kardinal Kuharić, što se jasno vidi i u njegovu pismu moskovskom patrijarhu Alekseju 19. kolovoza 1995. godine.²² On je prethodno poslao pismo kardinalu Kuhariću, čiji je

¹⁹ Misli se na izjavu srpskoga pravoslavnog episkopa dalmatinskog Longina od 15. lipnja 1995. promatračima Europske zajednice u Kninu, koji su trebali posredovati u dogovoru budućega zajedničkog sastanka episkopa Longina i šibenskoga biskupa Srećka Badurine, pri čemu je Longin izjavio “kako bi takav sastanak bilo bolje odgoditi dok se ne sazna tko će biti imenovan novim ‘ministrom za vjeru i kulturu u Republici Srpskoj Krajini’”, da je “nepovjerenje i dalje glavna zapreka svakom napretku u pregovaračkom procesu”, a ono svoje korijene ima “u agresivnom katolištvu koga je propagirao a i danas još propagira Vatikan”... U tom smislu, episkop Longin izjavio je da će Srpska pravoslavna crkva “ako Hrvatska vojska napadne Krajinu savjetovati ljudima neka napuste Republiku Srpsku Krajinu, budući da Hrvati zapravo žele teritorij bez Srba...”, “Teške optužbe kninskog episkopa”, Glas Koncila, 2. 7. 1995., 3.

²⁰ “Izjava Komisije ‘Justitia et pax’ nakon ‘Oluje’”, Službene vijesti Hrvatske biskupske konferencije 1 (1995), br. 1: 29; IKA – Dokumenti, Bilten IKA – Vijesti i dokumenti 37 (1995): 20; Blažević, Katolička crkva, 416-417.

²¹ Srećko Badurina, Glas za čovjeka (Propovijedi iz 1988.–1996.) (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1999), 362-367; Blažević, Katolička crkva, 407-411.

²² “Pismo kardinala Kuharića, nadbiskupa zagrebačkog, Aleksiju, patrijarhu moskovskom i cijele Rusije”, Bilten IKA – Vijesti i dokumenti 34 (1995): 18-19; Blažević, Katolička crkva, 411-413.

sadržaj uglavnom usmjeren na tvrdnju da “postoji ozbiljna opasnost da uslijed ratnih djelovanja dođe i do ‘etničkog čišćenja’²³ tih stotina tisuća Srba koji žive među Hrvatima”.²⁴ Kardinal Kuharić u svojem je odgovoru patrijarhu Alekseju ponovio opći stav Katoličke crkve o obrani i zaštiti ljudskih prava i sloboda svih ljudi bez obzira na vjersku pripadnost, čak i u slučaju vojne intervencije koja se dogodila s jedinim ciljem – oslobađanja okupiranoga hrvatskog teritorija, uz pozive i jamstva hrvatske državne vlasti da će se svim građanima srpske narodnosti s područja koja su do tada bila pod okupacijom osigurati sva prava, sloboda i sigurnost. Izrazio je kardinal Kuharić svoje žaljenje zbog toga što je situacija na terenu ipak bila drugačija, a srpsko stanovništvo odlazilo uslijed poziva lokalnih srpskih vlasti, ali i Srpske pravoslavne crkve, ponovivši pritom nekoliko puta službeno stajalište hrvatskih vlasti, uz koje se priklonila i Katolička crkva, da “iako je s hrvatskoga okupiranog područja silom otjerano 296.000 Hrvata i drugih nesrpskih manjina, Hrvatska vlada nipošto nije usvojila takvu metodu etničkoga čišćenja”, a da su kojim slučajem uočene “takve tendencije, Crkva u Hrvatskoj bi bila prva koja bi ustala u obranu ljudskih prava i građanskih sloboda bez obzira na vjersku pripadnost”. Istaknuo je također da Crkva, odnosno njezino vodstvo u Hrvatskoj, prati rad i ponašanje svih hrvatskih vlasti na područjima oslobođenima u “Oluji” te da su upoznati s pojedinačnim “nekontroliranim ispadima”, ali da je on osobno tražio i dobio jamstva hrvatskih vlasti da se ulažu maksimalni naponi da bi se sačuvala imovina srpskoga stanovništva u Hrvatskoj i omogućili uvjeti za povratak svima koji žele živjeti u svojim stoljetnim domovima. Također je napomenuo važnu činjenicu da su svi sakralni objekti na do tada okupiranom području u vlasništvu Srpske pravoslavne crkve pronađeni neoštećeni, što nije bio slučaj sa sakralnom arhitekturom Katoličke crkve, štoviše, većinom su svi njezini objekti bili djelomično ili potpuno oštećeni i razoreni. Ponovio je kardinal Kuharić i stav Katoličke crkve, izrečen neposredno prije početka hrvatske oružane intervencije o opravdanosti takva čina, da “ukoliko postoji moralno pravo samoobrane, onda isto tako postoji i moralna dužnost da ta samoobrana bude u granicama etičkih normi, da ne prijeđe u mržnju i osvetu, te da se poštuju moralna načela u odnosu prema protivniku i njegovoj imovini”. Naglasio je da je u tom duhu apelirao neprestano od početka rata na sve vjernike “da sačuvaju civilizaciju Evandjelja, civilizaciju vjere i civilizaciju ljubavi”, a osobito nakon oslobađanja hrvatskoga teritorija operacijama “Bljesak” početkom svibnja i “Oluja” početkom kolovoza 1995., isticao potrebu oprastanja, tolerancije i izbjegavanja osvete, što se može pročitati u gotovo svakoj propovijedi kardinala Kuharića iz toga vremena.²⁵

Kardinal Kuharić istaknuo je tom prilikom suosjećanje i brigu Katoličke crkve u Hrvatskoj za događanja u BiH, odnosno stradanja tamošnjega katoličkog

²³ Termin etničko čišćenje u pismu je stavljen u navodne znakove.

²⁴ “Pismo Aleksija, patrijarha moskovskog i cijele Rusije, kardinalu Kuhariću, nadbiskupu zagrebačkom, 9. kolovoza 1995.”, Bilten IKA – Vijesti i dokumenti 34 (1995): 18.

²⁵ “Pismo kardinala Kuharića, nadbiskupa zagrebačkog, Aleksiju, patrijarhu moskovskom i cijele Rusije”, Bilten IKA – Vijesti i dokumenti 34 (1995): 18-19; Blažević, Katolička crkva, 411-413.

i muslimanskog naroda, te snažno zauzimanje da se ta stradanja što prije zaustave i da se na području BiH uspostavi mir. Potvrđuje to svojim riječima kada kaže, obraćajući se ruskom patrijarhu Alekseju, da potpuno dijeli njegovo mišljenje da “kršćanima ostaje naravna dužnost pozivati na uzajamno opraštanje i slogu, odbacivanje nasilja i na mirno rješavanje postojećih međunarodnih pitanja” te da “Crkva u Hrvatskoj to čini danomice u svakom nastupu svojih dušobrižnika, a banjalučki biskup mons. Franjo Komarica i sarajevski nadbiskup kardinal Vinko Puljić su živi primjeri vjere, trpljenja i zalaganja za kršćanski apostolat i pravedan mir”.²⁶ U tom nastojanju poziva se i na Sarajevsku deklaraciju²⁷ potpisanu u svibnju 1994. te naglašava da se upravo u duhu te deklaracije, ali i svojega kršćanskog poslanja, Katolička crkva u Hrvatskoj zalaže isključivo za pravedna rješenja, “imajući u vidu da je svaka osoba, pa bila ona muslimanske, pravoslavne ili katoličke vjere, slika Božja koja zaslužuje dostojanstven život”.²⁸

U vezi s povratkom na oslobođena područja te obnovom života na tom teritoriju, što je bila jedna od osnovnih zadaća Crkve u Hrvatskoj u poratnom razdoblju, hrvatski (nad)biskupi daju u razdoblju neposredno nakon “Oluje” brojne izjave i poruke, i vjernicima i svećenicima, odnosno župnicima pojedinih župa, i onih koje u ratu nisu stradale i onih koje su se nalazile na okupiranim područjima i koje su pretrpjele brojna oštećenja svoje imovine, a zajedno sa svojim vjernicima bile iseljene. Njihova je osnovna poruka da se uključe u stvaranje mogućnosti povratka i obnove duhovnoga i društvenoga života na tim područjima.

Tako kardinal Franjo Kuharić 11. kolovoza 1995., netom nakon završetka “Oluje”, u svojoj Poruci svećenicima Zagrebačke nadbiskupije sažima neke smjernice kojih će se svećenici držati u procesu povratka i obnove, prije svega da se, uz služenje misa za poginule i skrb za ranjene, svim prognanim povratnicima pomaže “velikodušnom solidarnošću” jer i Crkva je, uz državu i solidarnost svih građana, pozvana uključiti se u stvaranje mogućnosti povratka. Što se tiče samih vjernika, da bi se oni vraćali u svoje domove, potrebno im je omogućiti i vjerski život, ponajprije kroz iznalaženje i stvaranje nužnih prostorija za bogoslužje kao i stanovanje svećenika. U svemu tome veliku će ulogu

²⁶ “Pismo kardinala Kuharića, nadbiskupa zagrebačkog, Aleksiju, patrijarhu moskovskom i cijele Rusije”, Bilten IKA – Vijesti i dokumenti 34 (1995): 18-19; Blažević, Katolička crkva, 411-413.

²⁷ Na ekumenskom susretu najviših vjerskih predstavnika Katoličke i Srpske pravoslavne crkve, održanom 17. svibnja 1994. u Sarajevu, potpisana je zajednička izjava poznata kao Sarajevska deklaracija, u kojoj se vjerski poglavari (Katoličke i Pravoslavne crkve) zalažu za mirno i pravedno rješavanje svih sporova i nesuglasica među narodima u Jugoslaviji. Također je važno napomenuti da se i ruski patrijarh Aleksej u svojem pismu kardinalu Kuhariću 9. kolovoza 1995. poziva na Sarajevsku deklaraciju te pritom ističe da “kakvi god bili naumi i postupci političkih vođa, kršćanima ostaje naravna dužnost pozivati na uzajamno opraštanje i slogu, na odbacivanje nasilja, na mirno rješavanje postojećih međunarodnih pitanja, na što uostalom poziva Deklaracija” (opširnije u: IKA – Dokumenti, Bilten IKA – Vijesti i dokumenti 34 /1995/: 18).

²⁸ “Pismo kardinala Kuharića, nadbiskupa zagrebačkog, Aleksiju, patrijarhu moskovskom i cijele Rusije”, Bilten IKA – Vijesti i dokumenti 34 (1995): 18-19; Blažević, Katolička crkva, 411-413.

imati župe i (nad)biskupije koje nisu bile na područjima zahvaćenima ratnim stradanjima odnosno pod srpskom okupacijom, kroz pomaganje povratničkim župama, odnosno sustezanje od pomoći i obnove vlastitih župa ako to trenutačno nije potrebno.²⁹

Na svojem redovitom zasjedanju u Zagrebu od 10. do 12. listopada 1995. HBK je razmatrao stanje Crkve u Hrvatskoj nakon "Oluje", ponajprije u kontekstu povratka prognanika i materijalne i duhovne obnove. Biskupi su naglasili poteškoće na koje će nailaziti prognanici odnosno povratnici u svoje porušene domove, raseljena i uništena mjesta, kao i uništene ili porušene crkve koje trebaju postati mjestom ponovnoga okupljanja i duhovne obnove koja će slijediti materijalnu. Osnovna zadaća koja je pred njima nakon povratka jest da se bore protiv ogorčenosti zbog ruševina na koje dolaze te zbog ubijenih i nestalih koje još uvijek traže, da ne dopuste da ih vode mržnja i osveta, jer iz "činjenice da je nama [hrvatskom narodu i Crkvi] učinjeno zlo ne slijedi da mi smijemo uzvratiti istom mjerom", a "uzimati pravdu u svoje ruke, privatnim je građanima – po moralu i po zakonu – nedopustivo. (...)", štoviše, "jamčiti sigurnost svim ljudima čast je i dužnost državnih vlasti, ali i svih građana".³⁰

I na tom su zasjedanju hrvatski biskupi upozorili na pojedine zločine koji su tijekom i nakon "Oluje" počinjeni na oslobođenim hrvatskim područjima te u vezi s time poručili: "Nažalost, nisu svi ostali čisti. Napušteni domovi i imovina izbjeglih građana Srba nisu svuda poštovani. Posebno nas uznemiruju vijesti o ubojstvima civilnih osoba koje su bile ostale u svojim domovima. Takva bezakonja ne tiču se samo onih koji su ih počinili, jer ljaga pada na širu zajednicu barem dok vlasti ne utvrde krivce. To je ujedno i teška povreda svečane proklamacije upućene srpskom stanovništvu, da ne napušta svoje domove, jer mu se jamče sva prava i sigurnost. Mi osuđujemo ovakve postupke kao nemoralne i protivne Božjem zakonu. Iz činjenice da je nama učinjeno zlo ne slijedi da mi smijemo uzvratiti istom mjerom. (...) Uostalom, kažnjavati krivce pridržano je zakonitim sudovima nakon što objektivno utvrde osobnu krivnju. Uzimati pravdu u svoje ruke, privatnim je građanima – po moralu i po zakonu – nedopustivo. (...) Jamčiti sigurnost svim ljudima čast je i dužnost državnih vlasti, ali i svih građana."³¹

U Vatikanu je 17. listopada 1995. održan susret Svetoga Oca pape Ivana Pavla II. i biskupa s područja bivše Jugoslavije. Kardinal Kuharić na tom je susretu uz zahvale Svetom Ocu – i na njegovu pozivu za susret s biskupima iz bivše Jugoslavije u još jednom pokušaju promišljanja na koji način što prije ostvariti mir u BiH, i za njegovo neumorno nastojanje tijekom čitavoga rata da se u Hrvatskoj i BiH zaustavi nasilje i uspostavi mir i sloboda za sve narode – ponovno podsjetio na političke prilike u Hrvatskoj još prije početka rata.

²⁹ Blažević, Katolička crkva, 404-405; "Solidarnošću omogućiti povratak", Glas Koncila, 13./20. 8. 1995., 8.

³⁰ "Poruka hrvatskih biskupa s osmog Sabora HBK glede stanja u Crkvi i Domovini nakon akcije 'Oluja'", Službene vijesti Hrvatske biskupske konferencije 1 (1995), br. 1: 10.

³¹ Isto.

Upozorio je na to da je dio stanovništva srpske narodnosti u Hrvatskoj pod izlikom vlastite ugroženosti 1990. i 1991. započeo pobunu protiv legalno izabrane hrvatske vlasti, koja je od prvih terorističkih i oružanih sukoba prerasla u agresiju Srbije i Jugoslavenske narodne armije na Hrvatsku te poslije na BiH, a s ciljem stvaranja takozvane Velike Srbije koja bi obuhvaćala dijelove jugoslavenskih republika u kojima je živjelo srpsko stanovništvo, što je prouzročilo teška ljudska i materijalna stradanja. Sve to dovelo je do reakcije hrvatske države da nakon mnoštva neuspjelih pregovora i nepoštivanja svih potpisanih primirja sa srpskom stranom vojnom operacijom oslobodi okupirana područja iz kojih su bili protjerani Hrvati i pripadnici drugih nesrpskih etničkih zajednica, a stanje koje je na tom području potom zatečeno potvrdilo je razmjere i posljedice agresije na Hrvatsku. Posebno je kardinal Kuharić izdvojio podatke o stradanju katoličkih župa, njezinih vjernika i crkvenih objekata, ističući da je "Olujom" oslobođeno 68 katoličkih župa, od kojih ni jedna nije imala crkvene objekte pošteđene od djelomičnih ili potpunih oštećenja, a mnoge su crkve, kapele i samostani do temelja razoreni i sasvim uništeni.³²

Na susretu je kardinal Kuharić progovorio i o stavu Katoličke crkve o obrani i oslobađanju okupiranoga teritorija silom, naglasivši i tom prilikom da je "oslobađanje hrvatskih okupiranih područja, koja su uvijek povijesno pripadala Hrvatskoj³³ i koja su kao takova priznata najnovijim međunarodnim dokumentima (Rezolucije UN-a), bilo [je] moralno pravo hrvatske države... Pregovorima, unatoč strpljivosti kroz četiri godine, nije se uspjelo postići pravedno rješenje mirnim putem...". A na to kakvo je bilo djelovanje Crkve u Hrvatskoj tijekom rata i neposredno pred početak oslobađanja okupiranih hrvatskih područja kardinal je podsjetio riječima da je Crkva u svim tim trenucima neprestano inzistirala da se obrana, iako se "žrtva ima pravo braniti od nepravednog napadača", drži moralnih načela, odnosno da ne prijede u nasilje kao izraz osvete i mržnje, ali i da hrvatski prognanci nakon povratka u svoje domove ne padnu u "napasti mržnje i osvete", kao što je i ovdje upozorio na činjenicu da je "nažalost, bilo slučajeva pljačkanja srpskih kuća i paljenja", protiv čega je Crkva javno protestirala i na što je uvijek javno upozoravala.³⁴

Nakon toga susreta s papom Ivanom Pavlom II. u Rimu, svi su biskupi potpisali zajedničko priopćenje u kojem su istaknuli cilj susreta – da biskupi zajedno s pastoralnoga gledišta istraže prilike mjesnih zajednica nakon četiri godine rata i u procesu teškoga ostvarivanja mira na području bivše Jugoslavije, te su u nekoliko točaka saželi utvrđene i preuzete zadaće za buduće služenje u svojim vjerničkim zajednicama. Posebno su istaknuli zadaću jačanja pominjenja među osobama i etničkim skupinama, pozivajući ih da "odbace mit ogor-

³² IKA – Dokumenti, Bilten IKA – Vijesti i dokumenti 42 (1995): 17-18; Blažević, Katolička crkva, 417-423.

³³ Ovim tvrdnjama u govoru kardinala Kuharića prethodio je kratak pregled hrvatske povijesti od IX. stoljeća nadalje, sve do političkih prilika krajem 1980-ih, koje su dovele do sloma Jugoslavije i rata u Hrvatskoj.

³⁴ IKA – Dokumenti, Bilten IKA – Vijesti i dokumenti 42 (1995): 17-18; Blažević, Katolička crkva, 417-423.

čenoga nacionalizma te da njeguju zdravo domoljublje, potičući tako iskreni suživot³⁵; upućujući ih da rade na jačanju dijaloga i uzajamnoga poštovanja s pravoslavnim vjernicima na mjesnoj, nacionalnoj i regionalnoj razini, kao i s muslimanskim vjernicima, te na obnovi svih sakralnih objekata koji su ratom razoreni, “jer su to znakovi nade i sredstva zajedništva. (...)”³⁵

Takve i poruke slična sadržaja upućivali su gotovo redovito službenici Katoličke crkve u svim javnim prilikama nakon “Oluje”, a osobito su u razdoblju nakon završetka rata – koje će karakterizirati obnova materijalnoga i duhovnoga života na oslobođenim hrvatskim područjima – predstavnici Crkve naglašavali upravo ulogu Katoličke crkve u predstojećim vremenima. Isticali su da Crkva mora “prijeći od pastoralne strategije koja je bitno bila usmjerena na obranu i očuvanje, na strategiju novih dostignuća i pastoralnog stvaralaštva”. Jedna od glavnih zadataka u tom procesu koja stoji pred svim službenicima Katoličke crkve jest “nova evangelizacija svih društvenih prilika poslije komunizma i rata, ponajprije društveno pomirenje bivših komunista i protivnika komunizma, pomirenje u pravednosti i poštivanju uzajamnih prava i dužnosti sa srpskom manjinom, prožimanje moralnim načelima javnog života i političke vlasti na svim razinama, preuzimanje zadatka da Crkva bude također kritička savjest društva, što traži osobitu pozornost i zauzimanje za evangelizaciju političkoga života u njegovim ljudima, ideologijama i ustrojstvima”. Te je riječi izgovorio zadarski nadbiskup koadjutor Ivan Pređa 25. listopada 1995. na međunarodnom simpoziju u Rimu.³⁶

Zaključak

U ovim u tekstu navedenim, ali i brojnim sličnim izjavama crkvenih službenika koje nisu navedene, a nalaze se u izvorima i literaturi korištenima u ovom radu i odnose se na drugu polovinu 1995., bili su sažeti stavovi i poruke koje je Crkva upućivala svojim vjernicima i svim građanima u Republici Hrvatskoj tijekom i nakon “Bljeska” i osobito “Oluje”. Sažete su bile i smjernice budućega djelovanja Crkve u novim okolnostima poslijeratne Hrvatske, pred kojom je tada bila zadaća ponovne izgradnje materijalnih i duhovnih vrijednosti porušenih u Domovinskom ratu te novoga i boljega društva koje se mora temeljiti na poštivanju prava i dostojanstva svakoga čovjeka u izgradnji novih i boljih društvenih odnosa i mirnog suživota s pripadnicima svih vjeroispovijesti i nacionalnosti koje žive u Republici Hrvatskoj.

Iz svega navedenoga u radu vidljivo je i kakav je bio službeni stav Katoličke crkve u Hrvatskoj tijekom 1995. i u vrijeme završetka Domovinskoga rata,

³⁵ “Priopćenje nakon susreta Svetog Oca s biskupima iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Jugoslavije, Makedonije i Slovenije (17. 10. 1995.)”, Službene vijesti Hrvatske biskupske konferencije 1 (1995), br. 1: 30-31; IKA – Dokumenti, Bilten IKA – Vijesti i dokumenti 42 (1995): 19-20; Blažević, Katolička crkva, 424-425.

³⁶ IKA – Dokumenti, Bilten IKA – Vijesti i dokumenti 46 (1995): 20; Blažević, Katolička crkva, 426-429.

osobito nakon operacije "Oluja", odnosno da je i crkveno vodstvo u Hrvatskoj, isključivo u skladu s općenitim stavovima i naukom Katoličke crkve, podržavalo vojno oslobađanje okupiranih dijelova Republike Hrvatske nakon što su bile iscrpljene sve mogućnosti mirnog dogovora s pobunjenim Srbima u Hrvatskoj.

Izvori i literatura

Badurina, Srećko. Glas za čovjeka (Propovijedi iz 1988. – 1996.). Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1999.

Bilten IKA – Vijesti i dokumenti, Informativna katolička agencija, 1995.

Blažević, Velimir, ur. Katolička crkva u Hrvata u službi mira i stvaranja samostalne Hrvatske. Dokumenti. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2009.

Glas Koncila (Zagreb), 1995.

Katekizam Katoličke crkve. Zagreb: Hrvatska biskupska konferencija; Glas Koncila, 1994.

Kuharić, Franjo. Mir je djelo pravde. Poruke, propovijedi i apeli 1988-94. Zagreb: Glas Koncila, 1995.

Službene vijesti Hrvatske biskupske konferencije 1 (1995), br. 1.

Službeni vjesnik Nadbiskupije zagrebačke (1995), br. 4.

Turčinović, Josip, ur. II. vatikanski koncil. Dokumenti, latinski i hrvatski. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1970.

SUMMARY

ATTITUDES AND ACTIVITIES OF THE CATHOLIC CHURCH IN CROATIA DURING 1995 (DURING AND AFTER THE CROATIAN LIBERATION OPERATIONS "THE FLASH" AND "THE STORM")

This paper presents a chronological summary of work and activities of the Catholic Church in Croatia during 1995, through the analysis of original documents, official statements and press releases of the Catholic Church, primarily the Croatian Bishops' Conference (CBC) as the official representative body of the Catholic Church bishops in Croatia, as well as personal statements and sermons of the Church leaders, especially Cardinal Franjo Kuharić, but also other Croatian bishops, then the Catholic press (Voice of the Council, Official Journal of the Zagreb Archdiocese) and other relevant literature. The centre of discussion takes liberation operations of the Croatian army and police - „the Flash“ and „the Storm“, and the attitudes of the Catholic Church to these events, under the general doctrine of the Catholic Church, which was referred to by the Church in Croatia. There is a listing and the analysis of the most important statements and the official statements of the Croatian Bishops' Conference, as well as the most important parts of sermons and statements by Cardinal Kuharić and other Croatian bishops, in which the representatives of the Church in Croatia comment on political causes that led to the undertaking of military operations, their course and what was the most important from the perspective of the Church, to the consequences of these military operations through which the largest part of the Croatian occupied territory was liberated.

In accordance with the general teaching of the Catholic Church on taking military actions and operations, i.e. (un)justification of taking such military actions, which is contained in the Pastoral Constitution Joy and Hope adopted by the Second Vatican Council in 1965 (and mentions the principle of moral justification to military action and the principle of self-defence), the Catholic Church in Croatia also advocated the position that military action/operation is justified if it is taken in defence of the rights, freedom and peace. The Republic of Croatia was the victim of the Serbian aggression, therefore this principle of self-defence could not be denied in this case.

The Croatian church leadership in their press releases and statements regarding „the Storm“ emphasized the causes that led to the military operation „the Storm“, and in this regard, asserted the justification of such operation with the aim of liberating the occupied territories, since all the efforts and endeavours on the Croatian side for the peaceful termination of the war in Croatia had been and remained unsuccessful. Thus the decision of the Croatian state leadership on undertaking the military operations was considered legitimate and moral, primarily due to the return of expatriate and exiled Church believers and all other citizens of the Republic of Croatia to their homes. Likewi-

se, in their statements and press releases, the Croatian bishops spoke about the problem of the departure of the Serbian population from the liberated areas, which they considered the sole consequence of the so-called Krajina leadership's policy, and they advocated justice and equality for members of all nations and minorities on the territory of the Republic of Croatia, which they believed to be the basic precondition of peace and peaceful coexistence of all its citizens.

Key words: the Catholic Church; the Homeland War; Serbian Aggression; "the Flash"; "the Storm"; Franjo Kuharić; Croatian Bishops' Conference